

Левчук Юлія - аспірант кафедри теорії та історії держави і права Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор О. Н. Ярмиш

Право на зайняття суддівською діяльністю за Судовими Уставами 1864 року

В сучасних умовах реформування судової гілки влади в Україні актуальним є питання удосконалення вимог законодавства до кандидатів на зайняття суддівською діяльністю. Тому вважаємо за доцільне вивчення досвіду висвітлення даного питання у правовому документі, що був покликаний регулювати правові відносини з питань організації та діяльності судової системи у царській Росії – Судових Уставах 1864 року.

Судові Устави, затверджені імператором Олександром II 20 листопада 1864 року, склались із чотирьох документів: Регламентації заснування судових установ, Уставу цивільного судочинства, Уставу кримінального судочинства та Уставу про покарання, що накладаються мировими судьями. Згодом, у 1866 році було також прийнято Положення по нотаріальній частині. Ці документи утворювали в сукупності нормативно-правове забезпечення системи правосуддя в Російській імперії, оскільки останні розповсюджувались не лише на суддівський корпус, а й на прокуратуру, адвокатуру (присяжних та приватних повірених), нотаріусів та органи слідства.

Питання вимог до права на зайняття суддівської діяльністю регулювались Розділом 6 Главою 1 Регламентації заснування судових установ та охоплювали статті 200 – 225 [1, с. 27-30].

Перш за все, для служби у судових установах Російської імперії законодавець встановлював необхідність мати підданство імперії, обмежуючи доступ до посади іншим народностям, що були поневолені Російською імперією. Наступною вимогою була наявність юридичної освіти, про що свідчив або атестат університету чи іншого учбового закладу про проходження

курсу правознавства, або складений екзамен з юридичних наук, або доказ своїх знань юридичного характеру по службі.

У статті 201 Регламентації заснування судових установ законодавець обмежив доступ до посади для осіб, які знаходились під слідством за вчинення злочину чи проступку або щодо яких уже винесено вирок суду за протиправні дії, за що передбачено покарання у вигляді тюремного ув'язнення; які виключені зі служби в суді або з духовного відомства за протиправні дії; які проголошені боржниками або які знаходились під опікою у зв'язку із розтратою коштів [1, с. 27].

Далі законодавець чітко вибудував кар'єрні сходинки для зайняття посад від найнижчої до найвищої за рахунок, на наш погляд, нерозривності судової та адміністративної гілок влади. За основними началами судової реформи, останні повинні були б відділитись одна від одної та стати незалежними, а на практиці все залишилось по-старому. Адміністративна влада Російської імперії була основним формоутворюючим елементом судової. Такої думки дотримується і П. Ф. Щербина у своїй праці “Судебная реформа 1864 года на Правобережной Украине”, вказуючи на те, що доля молодшого по чину службовця завжди залежала від долі старшого по чину службовця [2, с. 98].

Зокрема, членами окружного суду могли бути призначені особи, які мали стаж роботи не менше трьох років на посаді не нижче секретаря окружного суду (ст. 203). Також членами окружного суду могли стати присяжні повірені, що займали дану посаду не менше десяти років та володіли атестатами, виданими зборами присяжних повірених про успішне виконання своїх обов'язків (ст. 204). Голови та заступники голів окружних судів, а також члени судових палат могли призначатись з осіб, які мали стаж роботи мінімум три роки на посаді не нижче судді окружного суду або прокурора окружного суду (ст. 206). Посаду голів судових палат могли посідати особи зі стажем роботи мінімум три роки на посаді не нижче прокурора або судді судової палати або ж голови чи заступника голови окружного суду (ст. 207). Сенатори касаційних відділів Сенату призначались з числа осіб, що мали 3-х річний стаж роботи на

посаді обер-прокурора, заступника обер-прокурора, голови судової палати або судді судової палати, а також прокурора судової палати (ст. 208). Головою касаційного відділу міг бути призначений лише його діючий член. Щодо призначення осіб на посаду секретарів, їх помічників, обер-секретарів та їх помічників, то необхідною умовою була наявність юридичної освіти, про що свідчив або атестат університету чи іншого учбового закладу про проходження курсу правознавства, або складений екзамен з юридичних наук, або доказ своїх знань юридичного характеру по службі [1, с. 28].

Важливим є той факт, що призначення на посаду голів, заступників голів та суддів окружних судів, а також голів, заступників голів та суддів судових палат, судових слідчих здійснювалось за поданням Міністра юстиції. Сенатори касаційних відділів Сенату призначались іменними указами Імператорської Величності. Перше призначення на посаду судді супроводжувалось приведенням його до присяги на публічному засіданні суду.

Щодо вимог до зайняття посади мирового судді, то законодавець висловлював наступне: російське підданство, 25-річний вік, чоловіча стать та моральна бездоганність; освіта (необхідність мати вищу освіту або середню, або 3 роки спеціального службового стажу); ценз осілості; майновий ценз (земельна ділянка або інша нерухомість) [3, с. 34].

Таким чином, питання вимог до зайняття суддівською діяльністю часів судової реформи 1864 року було бездоганно регламентовано на законодавчому рівні. На наш погляд, вимоги були чіткими та логічними на той час розвитку суспільних відносин, хоча не зовсім справедливими відносно усіх інших національностей імперії, окрім росіян, тому інтерес викликає політика царизму щодо поневолених народностей. Також спостерігалась відсутність дотримання принципу незалежності судді в силу нівелювання принципу розмежування судової влади та адміністративної.

Список використаної літератури

1. Судебные Уставы 20 ноября 1864 года, с изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть первая. – СПб., 1887 г.

2. П. Ф. Щербина Судебная реформа 1864 года на Правобережной Украине / П. Ф. Щербина. – Львов, 1974. – 190 с.
3. Российское законодательство X-XX веков. Т. 8 Судебная реформа. – М. : Юрид. лит., 1991.